

**HELSINGIN TUOMIOKIRKON APOSTOLIVEISTOKSET JA
KIPSIRELIEFIT**

KONSERVOINTIPROJEKTIN PERUSTIETOPAKETTI

08.06.1995 Oy Ars Longa Ab, Lena Wikström ja Mirja Kanerva

HELSINGIN TUOMIOKIRKON HISTORIAA

Suomi oli vuoteen 1809 saakka osa Ruotsia. Poliittisista syistä johtuen Venäjän keisari päätti riistää Turulta uuden autonomisen suuriruhtinaskunnan pääkaupungin arvon ja antaa sen Helsingille, vaikka Helsinki oli kooltaan pieni ja kaiken lisäksi pahoin vaurioitunut syksyllä 1808 sattuneessa tulipalossa. Tulipalon ja uuden statuksen vuoksi asetettiin erityinen jälleenrakennustoimikunta, jonka asemakaava-arkkitehdiksi valittiin Johan Albrecht Ehrenström ja arkkitehdiksi Carl Ludwig Engel. Helsingin vallitseva rakennustyyli kustavilaissävyinen klassismi muuttui usklassismiksi, empire-tyyliksi.

Molemmat suunnittelijat halusivat luoda Helsingille arkkitehtonisesti merkittävän keskusaukion. Ennen kirkon rakennustöiden aloittamista oli senaatintorin ympäristöön jo valmistunut Senaatintalo. Yliopistorakennuksen seinät olivat valmiina samoin kuin päävartiorakennus torin pohjois-laidalla. Aukiosommitelman keskeisimmäksi rakennukseksi kohosi kuitenkin Engelin ruotsalais-suomalaiselle luterilaiselle seurakunnalle suunnittelema kirkko, jonka peruskivi laskettiin 25.6.1830 Augsburgin tunnustuksen 300-vuotispäivänä. Kirkko sai nimekseen Nikolainkirkko, keisari Nikolai I:n mukaan.

Engel yksinkertaisti ja tiivistä aikaisemman, toteuttamatta jääneen Moskovan kirkkonsa arkkitehtonista sommitelmaa ja muotoja ideoidessaan Nikolainkirkkoa. Merkittävää oli myös, että Nikolainkirkko sijoitettiin alkuperäissuunnitelmissa Engelin suunnitteleman päävartiorakennuksen yhteyteen Senaatintorin taustalle ja yläpuolelle. Vasta kirkon rakennustöiden loppuvaiheessa tehtiin esitys päävartiorakennuksen purkamisesta ja sen korvaamisesta torilta nousevilla monumentaaliportilla. Ilmeisesti päävartiota ja siinä sijaitsevia sotilasvankiloita pidettiin sopimattomana kirkon naapurina. Porrassuunnitelmien tekeminen jäi Engelin viimeiseksi työksi, sillä hän kuoli vuonna 1840.

Nicolainkirkon rakennusmateriaalina käytettiin pääasiassa tiiltä ja kaikki muurarit olivat alkuvaiheessa venäläisiä. Tiiliset seinäpinnat rapattiin ja maalattiin kalkkimaalilla. Monumentaaliportaiden ja kirkon perustusten rakennusmateriaalina oli graniitti. Pylväiden jalustat tehtiin valuraudasta ja julkisivujen koristeosat kipsistä. Tornin kupolin katemateriaalina oli kupari ja sen tähtien kultauksessa käytettiin aitoa kultaa.

Engelin työtä jatkoi Ernst Bernhardt Lohrmann, berliiniläinen arkkitehti, joka muutti Suomeen vuonna 1841. Hänen tehtäväkseen jäi saattaa kirkon rakennustyöt päätökseen. Lohrmannin aikana tehtiin Nicolainkirkon ulkoasuun merkittäviä muutoksia osittain keisarin määräyksestä. Torniä pidettiin liian korkeana ja kapeana ja sen liittymistä kirkon muuhun rakennusmassaan epätydyttävänä. Niinpä Lohrmann toteutti tuntemattomaksi jääneen venäläisen arkkitehdin ehdotuksen pohjalta idean neljästä pienestä sivutornista, jotka sijoitettiin symmetrisesti keskustornin ympärille. Tämän lisäksi monumentaaliportaiden sivutasanteille rakennettiin kaksi paviljonkirakennusta, joista toiseen asennettiin kirkon kellot ja toista käytettiin seurakuntasalina.

Lohrmannin suunnitelma sijoittaa kirkon katolle hankittavat 12 apostoliveistosta keskustornin juurelle, ei miellyttänyt Pietaria, josta tuli keisarillinen määräys asettaa veistokset päätykolmioiden räystäälle. Sinkistä valmistetut veistokset tilattiin kahdelta berliiniläiseltä kuvanveistäjältä, August Wredowilta ja Hermann Schievelbeinilta, jotka molemmat olivat omassa maassaan tunnettuja taiteilijoita. Ensimmäiset veistokset tuotiin Helsinkiin vuonna 1846 ja katolle ne pystytettiin vuonna 1849.

Engel yksinkertaisti kirkkonsa julkisivukoristelun äärimmillen suunnitelmien edetessä ja lopulta julkisivuja jäsentelemään jäivät vain friisimäisesti kirkkoa kiertävät kipsireliefit, kaikkiaan 28 kappaletta, joista toiset ovat koristeellisia ja toiset kerronnallisia. Vaikka reliefien veistäjistä ei ole mainintaa arkistotiedoissa, on ilmeistä, että nekin ovat peräisin Wredowin ja Schievelbeinin työpajasta, jossa heitä avustivat myös Blöser ja Berger-nimiset taiteilijat.

Vuoteen 1842 mennessä kirkko oli saatu niin valmiiksi, että alttarin, alttarilaitteiden, siihen kuuluvien veistosten, urkujen ja saarnatuolin hankintaan ryhdyttiin. Lohrmann uusi Engelin alttarisommitelman, mutta jätti siitä jäljelle alttaritaulun molemmin puolin sijoitetut enkeliveistokset, jotka tilattiin berliiniläiseltä kuvanveistäjältä, August Wredowilta. Veistokset ovat kullattua sinkkiä ja valimona oli berliiniläinen Devaranne. Saarnatuoli päätettiin tehdä Engelin piirustusten mukaan. Kirkon sisällä on Martin Lutheria ja Filip Melanctonia esittävät veistokset, jotka ilmeisesti ovat Schievelbeinin Königsbergin yliopistossa olevien vastaavien veistosten kopiot. Mikael Agricola esittävän veistoksen tekijä on kotimainen kuvanveistäjä, Ville Vallgren.

Urkufasadin suunnittelusta vastasi Lohrmann yhteistyössä urkutoimittajan Edward Friedrich Walckerin kanssa. Urkujen tekninen malli otettiin pietarilaisesta Pyhän Pietarin kirkosta ja Tallinnan Pyhän Olavin kirkosta.

Kirkon maalauksesta vastasi maalarimestari Källström. Ulkoapäin kirkko oli vaaleankeltainen. Sen peltikatto maalattiin vihreäksi ja kupolit, jälleen keisarin määräyksestä, sinisiksi kultaisin tähdin varustettuina. Pylväät ja kipsikoristeet olivat pääosin valkoiset. Sisäpuolta hallitsivat paljon klassisemmat värisävyt, valkeat holvit vaaleansinisin koristein. Alttarilaitteissa, saarnastuolissa ja urkufasadissa oli runsaasti kultausta. Muutoin kirkko on sisätiloiltaan hyvin pelkistetty.

Kirkko vihittiin 15 helmikuuta 1852 ja vihkiäistilaisuuteen osallistuivat kaikki Suomen piispat, kenraalikuvernööri, senaattorit ja yliopiston edustajat. Vihkiäisjumalanpalvelus oli ruotsinkielinen ja vasta seuraavana päivänä vietettiin kirkossa suomenkielinen jumalanpalvelus seurakunnan suomenkielisille jäsenille. Valmistumisestaan lähtien Nikolainkirkko, josta vuonna 1959 tuli tuomiokirkko, on toiminut valtion virallisena kirkkona. Eduskunnan avajais- ja päättäjäisjumalanpalvelus pidetään tuomiokirkossa. Se on ollut valtiollisesti merkittävien suurmiesten, säveltäjien, kirjailijoiden ja presidenttien hautajaiskirkko. Sen portaiden edessä on vastaanotettu merkittäviä paraateja ja valtiovieraita. Ja se palvelee monin tavoin myös yliopistoa mm. promootiojumalanpalvelusten pitopaikkana. Tuomiokirkon portailta juhlitaan Suomen itsenäisyyspäivää ja otetaan vastaan uutta vuotta. Sen portaille ja torille kokoonnutaan mielenosoituksiin ja auringonottoon ja siihen tutustuu vuosittain n. 400 000 matkailijaa.

Kirkko on säilynyt alkuperäisessä Engelin ja Lohrmannin suunnittelemassa asussa. Sen ulkoinen sisäarkkitehtuuriin ei ole tehty merkittäviä muutoksia ja rakennus onkin kirkkolain mukaan suojeltu. Osana Senaatintorin ympäristöä se kuuluu sadan valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön joukkoon.

HELSINGIN TUOMIOKIRKON SINKKIVEISTOKSET

Helsingin tuomiokirkon sinkkiveistokset mainitaan kaikissa keskeisimmissä sinkin tuotantoa ja käyttöä koskevissa ulkomaisissa artikkeleissa. Ne esiteltiin mm. S.P.Déverannen valimon luettelossa 1845-47 maailman suurikokoisimpina sinkkiveistoksina. Uskonnollisen aiheensa puolesta apostolipatsaat ovat eurooppalaisittain hyvinkin harvinaisia. Niiden ohella oli Déverannen luettelossa piirros vain yhdestä Madonna-aiheisesta reliefistä. Pariisilaisissa L. Gradosin ja F. Perinin luetteloissa mainitaan Enkeli- ja Neitsyt Maria-veistokset.

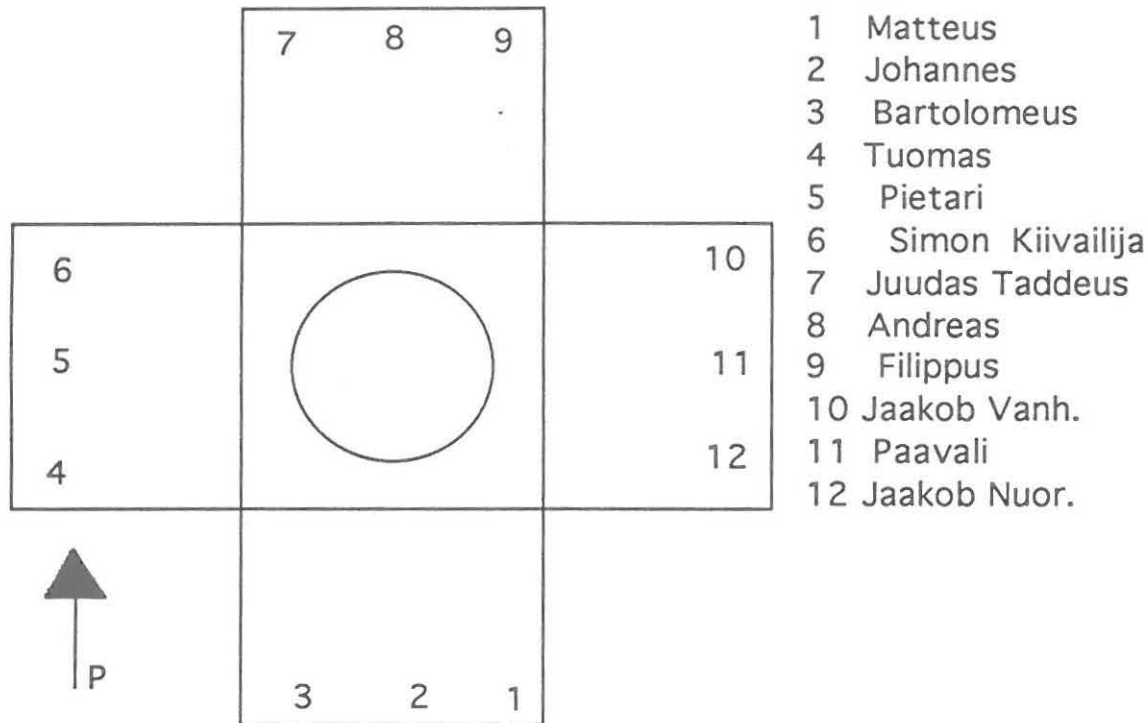
Helsingin tuomiokirkon apostolipatsaat edustivat aikanaan uusinta uutta tekniikka ja ne oli ilmeisesti päätetty teettää juuri sinkistä, koska sillä tavalla ne saatiin suhteellisen edullisesti. Lohrman ehdotti, että veistokset olisi sijoitettu aivan keskustornin juureen, mutta loppujen lopuksi noudatettiin keisarin määräystä ja veistokset asennettiin päätykolmioiden räystäälle nykyisilleen sijoilleen.

Veistokset on tehty hiekkavalutekniikalla. Valu on tehty eri kokoisina paloina, jotka sitten on liitetty juottamalla yhteen. Suurimmat palat, vaatteiden sileät kohdat, ovat kooltaan keskimäärin n. 60x60 cm ja pienimmät palat kuten sormet tai korvat n. 5x3 cm.

Veistokset tilattiin saksalaisilta kuvanveistäjiltä August Wredowilta ja Herman Schievelbeinilta,

kuusi apostolia kummaltakin. Valutyö tehtiin berliiniläisessä S.P.Déverannen valimossa, joka oli aikansa johtavin sinkkivalimo. Apostolipatsaat asennettiin paikoilleen vuonna 1849 ja asennusurakan sai kauppaneuvos Gadd. Pystytyssopimuksesta käy ilmi, että Lohrman antoi itse sijoittelusta tarkemmat ohjeet ja että jalustat ainakin osittain muodostuivat graniittilohkareista. Veistokset kiinnitettiin sopimuksen mukaan vahvoilla rautatangoilla.

Veistosten maalauksen suoritti maalarimestari Källström. Seurakuntayhtymän arkistosta ei ole löytynyt tietoja huoltomaalauksista tai veistoksiin kohdistuneista muistakaan korjaustoimista. Kenttätutkimusten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kaikkien veistosten auenneita saumoja on eri vaiheissa pyritty korjaamaan silikonikiteillä ja vastaavilla vanhemmilla kiteillä.

Kuva 2 Apostolipatsaiden sijaintipiirros

Kunto- ja vauriotutkimukset

Apostoliveistosten kuntotutkimukset suoritettiin kahdessa erässä: 22.-23. toukokuuta 1991 ja 12. ja 25. toukokuuta 1992. Tutkimuksen suorittivat Oy Ars Longa Ab (konservaattori Lena Wikström ja rakennustutkija Mirja Kanerva) ja Oy Stille Ab (markkinointijohtaja Veikko Vatanen/endoskoopitutkimus) seurakuntayhtymän edustajien Martti Rissasen ja Hannu Himasen läsnäollessa.

Jo ensimmäisen katselmuksen yhteydessä kävi selväksi, että kaikkien sinkkiveistosten metallipinta on kulunut ja karkea. Veistosten syvissä koloissa (esim. silmäkuopissa ja hihojen suissa) oli selviä jäänteitä vaaleasta maalikerroksesta. Kaikki juotossaumat ovat sinkkipinnan kulumisen myötä jääneet metallivaipan pintaa korkeammiksi. Lisäksi metallipinnassa oli paikkapaikoin havaittavissa yksittäisiä kiteitä. Juotossaumat ovat monin paikoin auenneet ja niissä näkyi myös vanhoja, eri materiaalein suoritettuja korjauksia.

Kuntotutkimusten pohjalta voidaan todeta, että kaikki apostoliveistokset ovat yleiskunnoltaan samanlaisia. Niissä ei ole havaittavissa suuria eroja sinkkipinnan rapautumisen tai saumojen aukeamisen suhteen. Sinkin pinta on nykyisellään n. 0,5 mm veistosten työstettyjä saumojä alem-

pana. Osa alkuperäisestä metallipinnasta on siis selvästi kulunut pois happamien sateiden ansiosta. Kaupunki-ilmastossa epäpuhtauksina esiintyvät erilaiset rikkiyhdisteet muodostavat yhdessä ilman kosteuden kanssa sinkin pintaan vesiliukoista sinkkisulfaattia ja -sulfiittia. Meriilmastossa sinkin syöpymisnopeuteen vaikuttaa myös ilman suolapitoisuus. Paljastunut pinta on himmeä, karhea ja epätasainen ja sen väri on vaalean harmaa. Osa juotossaumoista on auennut monen tekijän yhteisvaikutuksesta (esim. lämpölaajenemisen ja tuulirasituksen vaikutuksesta).

Kaikissa veistoksissa on jälkiä alkuperäisestä vaaleasta maalauskäsittelystä. Tällä maalauskäsittelyllä on ollut kahtalainen tehtävä: se on suojannut sinkkipintaa kulumiselta ja luonut katsojille vaikutelman kiviveistoksista.

Veistosten sisäiset tukirakenteet ovat erittäin huonossa kunnossa eivätkä ne enää täytä tehtävänsä. Näin ollen veistokset seisovat korokkeillaan lähinnä metallivaippansa varassa. Tämä seikka on otettava huomioon sekä veistosten itsensä että yleisöturvallisuuden vuoksi. Veistoksiin kohdistuu melkoinen tuulipaine. Oheinen piirros esittää tukirakenneperiaatteen ja siinä havaitut puutteet.

Sinkin käytön historiaa

Sinkin laajamittainen tuotanto aloitettiin Bristolissa, Englannissa, sen jälkeen kun William Champion oli vuonna 1738 patentoinut tislusprosessinsa. Englannin jälkeen suuria sulattoja rakennettiin etenkin Saksaan ja Belgiaan.¹ Sinkin käyttö näyttää tuotannon alkuaikoina olleen varsin vähäistä. Sitä käytettiin esimerkiksi Englannissa pinspakkina, tombakkina tai Mannheimin kultana tunnettujen keltaisten messinkien ja juotteiden valmistukseen.² Em. keltaisista messingeistä tehtiin pääasiassa leikkikaluja, halpoja koruja ja kiiltäviä nappeja.

Vähitellen opittiin, että sinkkiä voitiin valssata levyksi hyvin edullisessa 100-150° C:een lämmössä ja niin siitä kehitettiin katemateriaali.³ Kun sitten vielä keksittiin upottaa rautapelti sulaan sinkkiin ja havaittiin, että käsittelyllä voitiin suojautua ilmastollista korroosiota vastaan, tuli tuotteen markkinoinnista helppoa.

Taide-esineiden ja veistosten materiaalina sinkkiä alettiin käyttää vasta 1830-luvulla, jolloin sitä opittiin valamaan muotteihin. Vanhimman tunnetun sinkkituoteluettelon julkaisi berliiniläinen S. P. Déverannen valimo vuosina 1845-47.⁴

Uuden veistosmateriaalin käyttöönottoon oli olemassa sekä kulttuurisia että sosiaalisia syitä. Koska sinkkiä on raaka-aineena saatavissa kaikkialla maapallolla, on sen hinta alusta lähtien pysynyt kohtuullisena. 1800-luvun puolivälissä elettiin myös aikaa, jolloin vakaasti uskottiin uuden teknologian mukanaan tuomaan edistykseen ja aikaa, jolloin yhteiskunta selkeästi keskiluokkaistui.⁵ Kun veistosten kopiointi sinkkiä käyttäen halpeni, saattoivat keskiluokan edustajatkin hankkia veistotaidetta koteihinsa sekä työ- ja kokoontumispaikkojensa koristeeksi. Sinkkiveistokset tulivat muotiin.⁶

Sinkkiä markkinoitiin ensialkuun erinomaisesti värinsä säilyttävänä ja kestäväenä materiaalina, jota korroosiokaan ei vaivaa. "Valkoista pronssia" verrattiin kultaan ja hopeaan ja sen sanottiin

¹ Morgan, S.W.K.: Zinc and its Alloys and Compounds. Chichester:Ellis Horwood Limited, 1985.ss.18-20.

² Day, Joan: Bristol Brass. Newton Abbot, England: David & Charles, 1973. ss. 78-89.

³ Mathewson, C.H.: Zinc. The Science and Technology of the Metal, Its Alloys and Compounds. New York: Reinhold Publishing, 1959. s. 4.

⁴ "Cast Zinc in Decoration," The Builder 7 (28 July 1849): 358.

⁵ Hunt, Robert: Synopsis of the contents of the Great Exhibition of 1851. London: Spicer Brothers, and W.Clowes & Sons,1851.

⁶ Lynes, Russel: The Tastemakers. New York: Universal Library, 1954. ss. 65-80.

olevan ylivoimainen kuparipronssiin nähden.⁷ Kriittisiäkin kannanottoja oli ja ne kohdistuivat sekä raakametallin epämiellyttävään harmaaseen väriin että pinnoitetun sinkin epäaitouteen. Ulkotiloihin sijoitettavat sinkkiveistokset tavallisesti pintakäsiteltiin niin, että ne imitoivat jotain kalliimpaa materiaalia kuten marmoria tai pronssia. Esimerkiksi Ranskassa arkkitehtuurikoristeet käsiteltiin kiven kaltaisiksi maalaamalla ne kaliumsilikaatti- tai sinkkioksidimaaleilla. Galvanoimalla pinnoitetut rakennusosat ja veistokset patinoitiin.⁸

Sinkkiveistoksia tehtiin 1840-luvulta aina 1900-luvun alkuvuosiin saakka. Tuotantoa voidaan eräiltä osiltaan kutsua suorastaan teollisuudeksi. Kopioinnin kohteina olivat pääasiassa antiikin veistokset sekä eräiden kuuluisimpien kuvanveistäjien työt.⁹

Sinkin perusominaisuudet ja veistosten valmistustekniikat

Sinkki on helposti tunnistettava metalli, jolle ovat ominaisia tiettytyyppinen kiilto, hieman sinertävänharmaa väri sekä valkoiset korroosiotuotteet. Sinkki on kovempaa kuin lyijy, se ei ruostu raudan tavoin eikä se ole magneettinen. Sinkin sulamislämpötila on alhainen n. 419°C ja kiehumispiste n. 907°C. Metallin normaali- ja kiehuminen tapahtuu haurasta, mutta siitä tulee muokattavaa 100°-150°C:een lämmössä ja jälleen haurasta n. 200°C:ssa. Sinkin lämpölaajenemiskerroin on suurin kaikista metalleista. Kiteytyminen tapahtuu huoneenlämpötilassa tai jopa hieman viileämmässä. Sinkki ei, kuparimetallien tavoin, kovetu työstettäessä.

Mitä puhtaampaa sinkkiseos on, sitä korkeatasoisempaa on veistoksen valmistukseen tarvittava ammattitaito. Hiekkavalutekniikkaa käyttivät kaikki ne valimot, joissa tehtiin ainutkertaisia ja suurikokoisia taideteoksia. Suurikokoiset veistokset valettiin osina, jotka liitettiin toisiinsa tina/lyijyjuotoksilla.

Sinkkiveistosten konservointi

Parin viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota julkisten ulkoveistosten kuntoon ja tutkia niiden vaurioitumismekanismeja. Eri puolilla maailmaa konservaatit ovat alkaneet erikoistua veistosten konservointiin. Sinkki on kuitenkin materiaalina sen verran harvinainen, että spesialistienkin määrä on jäänyt vaatimattomaksi. Sinkkiveistokset ovat itse asiassa vasta aivan viimeaikoina saaneet niille kuuluvan arvon.

Sinkkiveistosten konservoinnin keskeisimpiä ongelmia ovat:

- tukirakenteiden kunnan tarkistaminen ja vahvistaminen
- pintakäsittelymateriaalien tunnistaminen
- rakenteellisten vaurioiden kuten avonaisten saumojen konservointi

Osina valettujen ja juottamalla koottujen veistosten keskeisin ongelma on juotossaumojen aukeaminen. Keskimäärin n. 20% kaikista on auennut. Auenneiden saumojen vuoksi vesi on päässyt tunkeutumaan veistosten sisään aiheuttaen sisäisten alkuperäisten tukirakenteiden ruostumisen. Tukirakenteiden kuntoa on tutkittu endoskoopin avulla ja tulokset osoittavat, että rakenteet ovat pahoin vaurioituneet juuri alaosaan läheltä jalustan ja veistoksen kiinnityskohtaa. Alunperin 60 mm paksusta keskustangosta on enää jäljellä 40 mm paksu ydin. Tukirakenteissa havaittiin myös pystyhalkeamia.

Sinkkiveistokset ovat olleet pintakäsiteltyjä, koska niiden tarkoituksena on ollut imitoida muista kalliimmista materiaaleista tehtyjä veistoksia esim. marmoria. Arkistotietojen mukaan veistokset maalattiin pystytysvaiheessa ja jäänteistä maalista on löydettävissä urista. Näytteet tulee analysoida jotta voidaan määrittellä värisävy. Tietoa maalausten uusimisista ei ole toistaiseksi löytynyt arkistoista.

⁷ "White bronze is an absolutely non-corrosive and unchangeable metal, equal in this respect to gold and silver and superior to copper bronze". Western White Bronze company, pamphlet, 1893. s. 3.

⁸ Grissom, Carol: Types of artwork: Producers, subject matter, and fabrication.

⁹ Suosittuja kopioituja taideteoksia olivat mm. Canova ja Thorwaldsen.

Valuteknisistä syistä erillisinä valmistettujen sinkkilevyjen värisävyt voivat olla hyvinkin vaihtelevia, harmaasta, sini- ja tummanharmaaseen saumojen jäädessä tummiksi. Värieroista ja saumojen korostumisesta aiheutuva veistosten yleisilme on epäesteettinen eikä vastaa alkuperäistä tarkoitusta. Koska pintakäsittelyä ei ole uusittu pitkään aikaan on sinkin pinta korrodoitunut ja kulunut n. 0,5 mm. Korroosiotuotteet tulee analysoida sillä mahdollisten kloridien läsnäolo vaikuttaa pintakäsittelyn valintaan.

HELSINGIN TUOMIOKIRKON KIPSIRELIEFIT

Julkisivujen kipsireliefit kuuluvat Carl Ludwig Engelin alkuperäissuunnitelmiin ja ne muodostavat kirkon julkisivuja jäsentävän friisimäisen elementin. Vaikka arkistolähteistä ei löydykään tietoja kipsireliefiä tekijöistä, ovat taidehistorioitsijat kuitenkin tulleet siihen tulokseen, että työt ovat peräisin August Wredowin ja Hermann Schievelbeinin ateljeesta. Reliefien taiteellisessa tasossa on kuitenkin havaittavissa eroja, joiden perusteella myös saksalaiset taiteilijat Blöser ja Berger voidaan yhdistää reliefeihin. Heidät yhdistettiin eräissä saksalaisissa asiakirjoissa myös apostolipatsaiden valmistamiseen. Vaikka reliefit kuuluvat Engelin alkuperäiseen arkkitehtoniseen julkisivusommitteluun, tilattiin ne myöhemmin kuin kirkkosalin sinkkiset kullatut enkeliveistokset ja apostolit.

Kipsireliefiä konservointiongelmia on kipsin heikko kestävyys ulkoilmassa ja sen liukeneminen veteen. Siksi kipsi on ulkotiloissa aina suojattu pellavaöljyllä ja -maalilla. Reliefien huolto tulee olla konservoinnin jälkeen helppoa ja tehtävissä ilman telinettä.

Alkuperäinen kipsipinta on suhteellisen hyvin säilynyt huolimatta lukuisista huoltokorjauksista ja täydennyksistä. Korjauksissa on käytetty hyvin monenlaatuista kipseä, joista toiset ovat hiekkasekoitteisia, toiset hyvin pehmeitä tai kovia. Sauma korjauksen ja alkuperäisen kipsin välillä on siksi auennut ja vesi pääsee tunkeutumaan reliefin sisäosiin.

Paikoin moninkertaisten paksuilla maalikerroksilla tehtyjen huoltokäsittelyjen yhteydessä kaikki reliefit ovat menettäneet osan taiteellisesta ilmaisuvoimastaan. Maalikerrokset ovat myös kauttaaltaan halkeilleet ja vesi pääsee liuottomaan kipsiä joka on kuoppaista ja sienimäistä.

Kipsireliefit:

Kaikki kipsireliefit (28 kpl) tutkittiin toukokuussa 1992. Tällöin havaittiin, että neljä reliefiä oli välittömien konservointitoimenpiteiden tarpeessa ja kyseenalaisia yleisöturvallisuuden kannalta. Kiireellisiksi todettujen reliefien konservointitöiden yhteydessä vuonna 1994 tutkittiin tarkemmin kipsiveistosten vaurioiden syitä, käytettyjä korjausmateriaaleja ja -menetelmiä ja pyrittiin etsimään sopivimmat konservointimateriaalit. Lähempi tutkimus osoitti, että kaikki reliefit olivat menettäneet osan taiteellisesta ilmaisuvoimastaan moneen kertaan paksulla maalilla toistettujen pintakäsittelyjen vuoksi. Paksut maalikerrokset olivat halkeilleet ja sallineet veden imeytyä kipsipintaan saakka. Horisontaalit kipsipinnat olivat paikoin sienimäisesti syöpyneitä. Pakkasvauriot olivat kiihdyttäneet rapautumista.

Mekaanisesti suoritettujen maalipinnan poiston jälkeen voitiin havaita, että alkuperäinen kipsi (Plaster of Paris) oli suhteellisen hyväkuntoista huolimatta lukuisista täytöistä ja pintakäsittelyistä. Korjausvaiheissa on käytetty hyvin erityyppisiä materiaaleja, joista toiset ovat olleet aivan liian kovia. Kovan ja pehmeän materiaalin väliin on aikojen kuluessa syntynyt halkeama, josta vesi on päässyt tunkeutumaan veistosten taakse.

Kaikki kipsireliefit tullaan konservoimaan paikalla. Kipsireliefit ovat olennainen osa Engelin alkuperäisen kirkkosuunnitelman julkisivudekoraatioista. Niiden menetys merkitsisi uhkaa tuomiokirkon vanhimman arkkitehtonisen suunnitteluvaiheen säilymiselle. Kipsireliefiä materiaali vaatii jatkuvaa ja asiantuntevaa huoltoa. Tarkoituksenmukainen huolto-ohjelma laaditaan konservointitöiden yhteydessä ja niiden aikana tehtävien tutkimusten pohjalta. Kipsireliefiä pintasuojaus ja reliefien kunnon jatkuva tarkkailu estävät tarpeettomien vaurioiden synnyn ja edesauttavat reliefien säilymistä.

APOSTOLIPATSAIDEN JA KIPSIRELIEFIEN KONSERVOINNIN TYÖAIKA-TAULU 1995-1997:

Apostoliprojektin käynnistys:

maaliskuu	-	tuulimittaukset ja massa-arvioinnit aloitettu
toukokuu	-	tutustuminen Tanskan Kansallismuseon metallilaboratorioon, 10.5.-95
	-	tutustuminen berliiniläisiin sinkkityöpajoihin prof. Josef Riedererin johdolla, 10.-12.5.-95
	-	veistoksen kiinnityksen tutkiminen yms, 29.5-2.6.-95 (erill. ohjelma)
	-	työtilan hankkiminen ja varustamisen aloittaminen, tarjouskyselyt
kesäkuu	-	työvoiman ja työtilan valinta (6.6.-95 mennessä)
heinäkuu	-	irrotus- ja nostosuunnitelman laatiminen, valmis 15.7.-95
	-	dokumentointisuunnitelma valmis, 31.7.-95
	-	konservointivaihtoehdot määritelty 31.7.-95 mennessä
elokuu	-	henkilökunnan perehdyttäminen aloitetaan ja työtilan järjestelytyöt saatetaan päätökseen, dokumentointi aloitetaan
syyskuu	-	konservointityö käynnistetään

Apostolipatsaiden konservointivaiheet:

01.08.1995	-	kolme ensimmäistä veistosta länsipäädystä irrotetaan, nostetaan alas ja viedään työhuoneelle
01.04.1996	-	ensimmäiset veistokset palautetaan paikoilleen ja seuraavat kolme otetaan alas
01.10.1996	-	toinen erä veistoksista palautetaan paikoilleen ja kolmas erä otetaan alas
01.04.1997	-	kolmas erä palautetaan paikoilleen ja viimeiset veistokset otetaan alas
01.09.1997	-	viimeiset veistokset palautetaan paikoilleen

Kipsireliefien konservointivaiheet:

17.6.-2.9.1994		konservoitiin eteläisen julkisivun reliefit K5,K6,K23 JA K24.
5.6.-18.8.1995		konservoidaan reliefit K11, K12, K17, K18 kirkon pohjoisella julkisivulla
1.6.-15.9.1996		konservoidaan reliefit K1, K2, K3, K4, K25, K7, K8, K9, K10, K26 kirkon läntisellä julkisivulla
1.6.-15.9.1996		konservoidaan reliefit K13, K14, K15, K16, K27, K19, K20, K21, K22, K28 kirkon itäisellä julkisivulla

Apostolipatsaiden ja kipsireliefien raportointi:

elokuu 1996	-	Väliraportti valmiina EU-vaatimusten mukaisesti
syyskuu 1997	-	Loppuraportti valmiina EU-vaatimusten mukaisesti

Lisätietoja antavat:

Apostoliveistosten ja kipsirelieffien
konservoinnista:

Lena Wikström, konservaattori
Oy Ars Longa Ab
Perämiehenkatu 12 E 528
00150 Helsinki
Puh: 90 - 631 305
Fax: 90 - 654 504

Tuomiokirkon restaurointi- ja korjaus-
projektista:

Markku Koskinen, kiinteistöjoht.
H:gin seurakuntayhtymä
3. linja 22 B
00530 Helsinki
Puh/vaihde: 70921

Hannu Murtovuori, työpääll.
H:gin seurakuntayhtymä
3. linja 22 B
00530 Helsinki
Puh/vaihde: 70921

Martti Rissanen, piirimestari
H:gin seurakuntayhtymä
3. linja 22 B
00530 Helsinki
Puh/vaihde: 7092327
Fax: 90 - 7092250

Seppo Simola, tied.pääll.
H:gin seurakuntayhtymä
3. linja 22 B
00530 Helsinki
Puh/vaihde: 70921